

keleita paisutteleviin selityksiin. Tarkoitin sitä todistamatta jäänyttä käsitystä, että määriteliitynnäiset (»sekundärnamn») aina olisivat syntyneet kokoliitynnäisistä (»oförkortat sekundärnamn») lyhenty-mällä, esim. *Ahvenvaara* otaksutusta **Ahvenjärvenvaara*-asusta eikä suoraan *Ahvenjärvestä* (tällaista rakennemuutosta on skandinaavisessa tutkimuksessa nimitetty *reduktioksi*). Niinpä esim. sellainen yleinen epeksegeesitapaus kuin *Kalattomanjärvi* on selitetty seuraavalla tavalla: *Kalatonjärvi* → **Kalattomanjärvenvuoma* → *Kalattomanvuoma* → *Kalattomanvuomanjärvi* → *Kalattomanjärvi*. Yleensä tekijä on kyllä selvinnyt vähemmällä akrobatialla, mutta kun jokainen määriteliitynnäinen kuitenkin on erikseen johdettu otaksutusta aiemmasta kokoliitynnäisestä (esim. *Haisujoki* ← **Haisujärvenjoki* ← *Haisujärvi*), tuloksena on melkoinen määrä yksioikoista ja turhaa tekstiä.

Suomalaisen tutkimuksen kannalta teoksen ansioksi jää lähinnä sen arvo huolellisesti koottuna aineskokoelmana ja virikkeenä Länsipohjan vanhan nimistön monipuolisemmalle selvittelylle. Kun mahdollisuudet tähän ovat meillä melko rajalliset, on syytä toivoa, että Eivor Ny-lund Torstenssonilla ja muillakin Ruotsin suomalaisen nimistöön perehtyneillä olisi innostusta myös tutkimuksen jatkamiseen.

Eero Kiviniemi

Vienan satuja ja kyläkuvia

PERTTI VIRTARANTA *Kultarengas korvaan*. Vienalaisia satuja ja legendoja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 303. Vammala 1971. 397 s.

PERTTI VIRTARANTA *Polku sammui*. Vienalaiskylien vaiheita rajan molemmin puolin. Kirjayhtymä, Vammala 1972. 264 s.

Pertti Virtaranta on 1950-luvun alusta lähtien kerännyt uutterasti Vienan murretta, henkistä perinnettä ja muistitietoa.

Vuonna 1958 ilmestyi 804-sivuinen Vienan kansa muistelee, joka on järjestetty aihepiireittäin siten, että eri kertojilta saadut tiedot on siroteltu lomittain — taval-lisimmin murreasuisina, joskus suomen-nettuina — ja täydennetty tekijän sanoin jänteveiksi kuvauksiksi. Näin teoksen sisäl-löllinen anti onkin sopivimmin lukijan tarjolla ja kirjan luettavuus maallikko-piireissäkin paras mahdollinen. Teosta pelkästään kielennäytekokoelmana käyt-tävää tuo tekniikka joskus harmittaakin: kun haluaa tarkkailla esim. Domna Huo-visen kielen jotakin piirrettä, täytyy kah-loa koko kirja läpi!

Nyt käsillä olevista teoksista satukokoel-ma Kultarengas korvaan — kirjan nimi on peräisin yleisestä sadun lopetusfraasista — on järjestetty pitäjittäin ja kertojittain. Tähän menettelyyn on satukokoelmassa aivan erityisiä syitä. Vaikka tekijä alku-sanoissaan ilmoittaaakin, ettei hän — muun kielentallennustyön ohessa — ole voinut järjestelmällisesti kysellä kerto-jiensa satuvarastoa, hän on selvästi pyrki-nyt esittelemään myös kertojakohtaista repertoaaria. Perinteen elämään ja siir-tymiseen liittyvä tarkkailu näkyy tässä teoksessa muutenkin. Kun kertoja saa satunsa loppuun, Virtaranta tiedustelee usein heti, keneltä kertoja on satun-sa oppinut. Päätössanoissaan (s. 361) Virtaranta kuitenkin tunnustaa valittaen, ettei hän ole huomannut aina tuota seik-kaa kysyä. Hän utelee starinan sanojilta myös kerrontaan liittyvää perinnettä: missä kertoja istui, miten pyydettiin ker-tomaan, maksettiinko kertojalle palkkaa jne. (esim. s. 246, 326).

Tällä tavoin satujen jatkeeksi on kerty-nyt melkoisesti tietoja satuperinteen elä-mästä. Oivallista on sekin, että varsinaista satua edeltävä maanittelu- ja muistuttelu-vaihe on otettu useimmiten ainakin osit-tain mukaan. Mainioita esimerkkejä tästä on mm. s. 50—51 ja 179.

Kokoelman sadut on paria poikkeusta lukuun ottamatta tallennettu 1950- ja 1960-luvulla, osin sanelun mukaan mutta enimmäkseen ääninauhaan. Kertojia on

kaikkiaan 23, niistä miehiä vain yksi. Satuja toisintoineen on yhteensä 116 ja niistä lähes puolet eli tarkalleen sanoen 57 Vuokkiniemestä, 29 Kontokista, 13 Uhtuasta sekä loput Oulangasta, Kiestingistä, Suomussalmen vionalaiskylistä ja Rukajärven Miinoasta. Kokoelman saduista peräti 49 on tallennettu »sillä muistettavalla matkalla», jonka Virtaranta yhdessä Väinö Kaukosen kanssa teki Vienaan heinäkuussa 1968. Tältä retkeltä ovat ilmeisesti myös kokoelman ehyimmät sadut ja paras kertojakin: Tatjana Torvinen Uhtuan Jyväälähdestä ja hänen kolmectoista satuaan.

Sadunkerronta on jo Vienassakin väistyvä perinnettä. Virtarannan kokoelman saduistakin osa on jo enemmän tai vähemmän rappeutuneita. Ensiksi sadut unohutuvat miehiltä. Tverin alueella satuja taitavat kuitenkin vielä sekä naiset että miehet, ja parhaat Virtarannan Tverissä tapaamista starinan sanojista ovat olleetkin miehiä. Mutta joka tapauksessa puheena oleva vionalaissatujen kokoelma on erittäin arvokas lähde jo yksistään perinnetieteelle, vaikka se onkin synynyt kielentutkimuksen sivutuotteena ja vaikka tekijä ei ole sen vuoksi voinut keruuvaiheessa pitääkään silmällä kaikkia folkloristisia näkökohtia. Teoksen käyttöä helpottaa se, että sisällysluetteloon on liitetty maininta siitä, mihin Aarneen — Thompsonin tyyppiluettelon satutyyppeihin kukin toisinto kuuluu. Tämän vaativan luokituksen on tehnyt lisensiaatti Pirkko-Liisa Rausmaa. Virtarannan maininta tveriläisistä sadunkertojista antanee luvan toivoa, että joskus saamme häneltä myös tverinkarjalaisen satukirjan.

Mutta Kultarengas korvaan -teos on myös kielennäytekokoelma. Satuihin on kielennäyteinä suhtauduttu yleensä tietyn varauksin: aines on yksipuolista, ja etenkin esineellisen kulttuurin piiriin kuuluva sanasto on niukkaa. Tästä seikasta Virtarantakin huomauttaa. Mutta on myönteisiäkin puolia. Missään ääninauhaan saatavissa olevan puheen lajissa ei liene esim. niin paljon luontevia impera-

tiivēja kuin saduissa. Johto-opillisesti satujen kieli on kyllä luultavasti harvapiirteistä, koska johto-opin rikkaus näkyisi parhaiten monipuolisessa sanastossa. Satujen syntaksi ja tyyli, esim. sanajärjestys, fraseologia, suoran ja epäsuoran esityksen suhde, tarjoavat kiintoisia vertailukohtia muuhun puhekieleen nähden. Ja kyllä sanastokin tarjoaa yhtä ja toista, kuten on havaittavissa Kultarengas korvaan -kirjan yli 1 400 sanaa käsittävistä selitettyjen sanojen luettelosta. Tähän luetteloon Virtaranta on merkinnyt myös venäläisten lainasanojen originaalit, joiden selvitelyssä hän on saanut apua prof. Igor Vahrokselta.

Entä satujen kieli? Säilyykö murre saduissa paremmin kuin muuten? Ainakin sanastossa on melkoisesti uusia suomalaisia lainoja, niin kuin Virtaranta on huutoimerkein osoitellut. Niinpä ikänsä Uhtuan Jyväälähdestä eläneen Tatjana Torvisen satuihin sisältyy sellaisia suomalaisia sanoja kuin *ihmesekse* (s. 72; kertojalla sentään myös karjalankielinen *imehiiiti* esim. s. 48, 78), *vapaahetki* (s. 72), *kulšut* (s. 73), *nenäliina* (s. 73), *enkeli* (s. 73, karjalassa *anheli*) jnc. Myös suomen kautta tulleita ruotsalaislajinoja saduissa vilahtelee: *korttieri* ~ *kortteeri* (s. 111, 253; rinnastettu hakemistossa virheellisesti ven. *kuartira*-sanaan), *nästyyki* (s. 99, 232), *läninki* (s. 200), *piisinlouta* (s. 163, 246), *säkki* (Tatjana Huotariselä yhydyssanassa *säkkitšotalla* s. 328; tavallisesti *värttši*), *tienala* (s. 38) jnc.

Sadut ovat verraten kiinteämuotoista perinnettä. Sen vuoksi esim. äänne- ja muoto-opillisten piirteiden voi olettaa säilyvän niiden kielessä vanhoillisina samaan tapaan kuin sananparsissa. Olen Kultarengas korvaan -teosta lukiessani tarkkaillut karjalan kielelle ominaista supistumaverbien imperfektityyppien *makai* ja *makasi* rinnakkuutta. Paavo Pulkkinen on osoittanut, että *s*:llinen tyyppi on Tverin murteille outo ja että se Itä-Karjalassakin on suomen kielestä saatu tulokas (Suomi 113: 2 s. 29, 35). Pulkkinen vionalaisaineisto on osaksi samoilta Virta-

rannan kielenoppailta — teoksista Vienen kansa muistele ja KSVK 46 — kuin nyt puheena olevat sadut. Koska lisäksi Pulkkinen muu vianalaisaineisto on suurimaksi osaksi satuteksteistä, ei hänen aineistonsa ja toisaalta Kultarengas korvaan-teoksen materiaali tarjoa sellaista vertailupohjaa, joka varmasti ilmaisisi, onko *š*:tön supistumaverbien imperfekti saduissa tavallisempi kuin muussa puheessa.

Esimerkiksi vuokkiniemeläisellä Iro Remsulla on *š*:llisten ja *š*:ttömien muotojen suhde Pulkkinen aineistossa 14 : 34 (mts. 22). Satukokoelmassa vastaava suhde on 0 : 4 (muodot *rupei*, *kirpoi*, *lohkai*, *hupsai*), mutta aineiston vähäisyyden takia ero ei ole oiretta merkittävämpi. Vuokkiniemen Mari Kyyrösellä *š*:lliset muodot ovat Pulkkinen aineistossa enemmistönä, suhde 64 : 8. Satukokoelmassa vastaava suhde on 62 : 14, joten saduissa *makai*-tyyppi on jonkin verran yleisempi kuin kertojalta tallennetuissa muissa kielennäytteissä. Mutta tuo pieni ero saattaa johtua pelkästään siitä, että sadut on yhtä lukuun ottamatta tallennettu jo 1950-luvun alussa, kun taas osa Pulkkinen käyttämistä kielennäytteistä on vuodelta 1964. Suomessa elävä kertoja on ilmeisesti vähä vähää siirtymässä yhä enemmän *makasi*-tyypin käyttäjäksi (ks. myös Pulkkinen, mts. 22).

Vaikka Kultarengas korvaan -kokoelman supistumaverbien imperfektimuotojen ja Pulkkinen tutkimustulosten vertailu ei tuota oikein tulosta, voidaan satukokoelman supistumaverbien imperfektistä silti havaita kiintoisia seikkoja. Muotojen suhteet eri kertojilla ovat nimittäin kovin erilaisia. *š*:n ilmaantumista karjalan kielen supistumaverbien imperfektiin voidaan pitää yhtenä suomalaistumisen osoittimena ja vieläpä ylen herkkänä osoittimena. Pulkkinen saamien tulosten vahvistukseksi ja vapaan vaihtelun tarkkaajille mainitsen seuraavassa *š*:llisten ja *š*:ttömien muotojen esiintymät Kultarengas korvaan -kirjan kaikilta niiltä 19 kertojalta, joilta kyseisiä muotoja löysin (*š*:lliset muodot ensin): Oulangan Marina

Takalo 2—2, Kiestingin Marssa Petrouna Karvonen 0—4, Uhtuan Tatjana Torvinen 2—25 (kahdesti *uinosi*; muulloin *makait*, *sieppai*, *kokoi* jne.), Vuokkiniemen Mari Kyyrönen 62—14 (Pulkkisella 64—8), Vuokkiniemen Mari Remsu 2—7, Vuokkiniemen Iro Remsu 0—4 (Pulkkisella 14—34), Vuokkiniemen Okahvie Spiireintyttö Mäkelä 2—0 (Pulkkisella 33—0), Vuokkiniemen Okahvie Hilipäntyttö Mäkelä 2—6, Vuokkiniemen Outi Lipkinä 4—24 (kahdesti *uinosi*, kerran *leikkaši* mutta kerran myös *leikkai*, kerran *hyppäši* mutta kolmesti *hyppäi*), Vuokkiniemen Irina Ahonen 16—3, Vuokkiniemen Kristiina Kalaktjonova 0—9, Vuokkiniemen Moarie Torvinen 2—0 (kertojalla muutenkin suomalaisuuksia, esim. *kortteeri*, *koulu*, *pulpettih*, *avustamah* jne.), Vuokkiniemen Paro Remsu 2—0, Hietajärven Miiikkula Huovinen 5—0, Kuivajärven Mari Karhunen 2—0, Kontokin Oksenie Nykänen 0—2, Kontokin Nasti Huotarinen 4—8, Kontokin Tatjana Huotarinen 9—31 ja Rukajärven Mii-noan Maria Timoniemi 1—3.

Kultarengas korvaan -kirjan supistumaverbien imperfekteistä siis 115 (44,7 %) on tyyppiä *makasi* ja 142 (55,3 %) tyyppiä *makai*. Kun vastaava suhde lasketaan vain niiltä kertojilta (Tatjana Torvinen, Okahvie Hilipäntyttö Mäkelä, Irina Ahonen, Kristiina Kalaktjonova, Moarie Torvinen, Paro Remsu ja Tatjana Huotarinen), joita Virtaranta on nauhoittanut Vienen matkallaan 1968 ja jotka eivät siis ole eläneet Suomessa, saadaan luvut 33 (30,8 %) ja 74 (69,2 %). Kielenoppaiden siirtyminen Suomeen näyttää siis lisänneen *š*:llisten muotojen osuutta ja vieläpä melko selvästi. Silti olisi liian yksinkertaista väittää, että *makasi*-tyypin lisääntyminen yksin ilmaisisi aina oikeassa suhteessa karjalan kielen suomalaistumista. Esimerkiksi ikänsä Vuokkiniemen pitäjässä eläneellä Irina Ahosella *š*:lliset muodot ovat selvänä enemmistönä (suhde 16 : 3), vaikka hänen murteensa muuten vaikuttaa jotakuinkin aidolta karjalalta.

Vienalaismurteet ovat laukkukaupan välityksellä ja ilmeisesti myös asutuksen muodossa saaneet kielellisiä vaikutteita Suomen puolelta. Virtaranta mainitsee perimätiedoista, että esim. Vuokkiniemen Kyyrösen suku olisi tullut Kuhmosta (s. 81) ja Vuokkiniemen Mäkelän suku Suomussalmen Alavuokin Mäkelän talosta (s. 155, ks. myös s. 159). Teoksessaan Polku sammui hän kertoo, että Kontokin Saarijärveen olisi 1750-luvun tienoilla tullut asukas Savosta (s. 211) ja että myös Kivijärven Lesokset ja Marttiset olisivat kertoman mukaan Suomesta lähtöisin (s. 217). Martti Haavion julkaisema perimätieto (Viimeiset runonlaulajat, 1948, s. 16) kertoo, että Vuonnisen kuulu laulajaksuku Malinen olisi tullut Hailuodosta. Kiintoisa olisi kysymys, onko Vuonnisen ja toisaalta Kuhmon Malisilla yhteisiä juuria. Kuhmosta Malisia esiintyy veroluetteloissa ainakin jo v. 1610 ja siitä lähtien yhtäjaksoisesti nykypäiviin saakka.

Vienalaismurteiden suomalaispiirteistä osa on siis ilmeisesti jo vuosisatojen takaisia, Virtarannan satukokoelman suomalaispiirteistä osa taas aivan nuoria, viimeisimmät Suomessa omaksuttuja. Tämä on aivan luonnollista eikä mitenkään vähennä Kultarengas korvaan -kirjan arvoa kielennäytekokelmanä. Päinvastoin on korostettava, että varsinkin äänne- ja muoto-opin tarkastelijalle teos on oivallinen lähde, jonka verroille vienalaismurteiden osalta yltää vain Virtarannan aikaisempi kirja Vienan kansa muistelee.

Kun Kultarengas korvaan sisältää satuja seitsemän pitäjän alueelta, niin teoksessa Polku sammui liikutaan samoilla tienoin mutta suppeammassa piirissä: kahdeksassa vienalaiskylässä kahden puolen rajaa. Kylistä Kuivajärvi ja Hietajärvi ovat Suomussalmen kaakkoiskolkassa, Rimpi Kuhmon koilliskulmalla, Lyttä, Vuokinsalmi, Niskajärvi ja Saarijärvi jo entisen Kontokin puolella sekä Kivijärvi entisen Vuokkiniemen pitäjän lounaisnurrassa. Kylät ovat siis toistensa naapurireita, ja ennen ensimmäistä maailmansotaa rajan poikki kulkevilla kintuteilla oli

usein liikkujia, mutta sittemmin nämä polut ovat käyttämättöminä sammuneet.

Polku sammui -teos on mainittujen vienalaiskylien perimätiedon varaista historiaa. Virtaranta on käyttänyt aiempien perinteenkerääjien — A. A. Boreniuksen, Iivo Marttisen, A. R. Niemen, Rafael Engelbergin, Petter Lesosen, Samuli Paulaharjun, Väinö Kaukosen ynnä muiden — Kansanrunousarkistossa olevia muistiinpanoja sekä muutamia kirjallisia lähteitä, joista mainittakoon Ilmari Kiannon eräät matkakirjat. Mutta valtaosaltaan teoksen tiedot ovat Virtarannan omista muistiinpanoista, jotka hän on tehnyt pääasiassa vuosina 1954—1972 mutta osan jo sitä ennen Ruotsissa ollessaan. Merkittistä onkin, miten Virtaranta on jaksanut etsiä käsiinsä näiden kylien hajallaan olevia tuntujoita. Enimmät tietonsa hän on saanut kyllä Hietajärven, Kuivajärven ja Rimmin pienissä kylissä, joissa on tiedetty paljon myös rajantakaisten naapurikylien elämästä ja ihmisistä. Mutta tiedonantajia, joita on yhteensä parikymmentä, on löytynyt lisäksi milloin mistäkin kolmen valtakunnan alueelta: Ruotsista, Tampereelta, Juuan Ahmovaarasta, Kajaanin Teppanasta, Uhtuasta, Uhtuan Jyväälähddestä, Vuokkiniemen Lammaisjärveltä jne.

Tietojen saatavuus kuvastuu kuitenkin eri kylien kirjassa saamista sivumääristä. Suomen puoleisia kyliä Kuivajärveä, Hietajärveä ja Rimpiä on käsitelty 169 sivulla, kun taas rajantakaiset viisi kylää ovat mahtuneet kaikki 78 sivuun. Kylistä suurin, Kivijärvi, on kuvattu kuitenkin seikkaperäisesti — lähinnä opettaja Vivi Vuoriston, perinteenkerääjänä tunnetun Iivo Marttisen tyttären, antamien tietojen ansiosta.

Mitä sitten Virtaranta kertoo noista kylistä? Hän selvittelee kylien muistitiedon varaista historiaa, sukuja ja ihmisten sukulaisuussuhteita, niin että esim. avioliitot ja kunkin avioparin lapset tulevat sukupolvittain mainituiksi, mikäli tekijä on saanut heidät tietoonsa. Samoin hän ilmoittaa kyliin muualta tulleiden entiset

kotipaikat ja niin ikään kylistä muualle lähteneiden uudet asuinsijat. Merkkikenttilöiden elämää, töitä ja taitoja on kuvailtu pitkästikin. Niinpä Hietajärven kuulu tietäjä Miina Huovinen (? 1838—1914) saa kirjassa 12 sivua (niistä lähes 8 sivua suoria kirjallisia sitaatteja!), Hietajärven Miikkula Huovinen (1877—1956) lähes 10 sivua sekä Rimmin Uljaska Ahtonen (n. 1822—1918), tietäjä ja Akseli Gallén-Kallelan Aino-taulun Väinämöis-malli, samoin kymmenkunta sivua. Kirjan paras anti onkin siinä, että sen henkilöt ovat todella ihmisyksilöitä, joiden persoonallisuutta Virtaranta usein kuvaa tarkoilla murresitaateilla. Ihmisten myötä piirretty täyteläinen kuva noiden vienalaiskylien elämästä. Esitystä elävöittävät vielä valokuvat, joista osa on Museoviraston arkistosta, osa yksityisiltä ja loput Helmi ja Pertti Virtarannan ottamia.

Polku sammui -teoksessa kuvaillaan myös Kuhmon Rimmin Kultakaivoa (s. 167—168), jonka jo Ganander mainitsi Mythologia Fennicassaan. Kultakaivo on suuri hietapohjainen lähde, josta vedet virtaavat yhtäältä Oulujärven vesistöön ja toisaalta Vienanmeren suuntaan. Kivijärven kuvauksesta käy ilmi, että hyvin monet kylän nuorista valmistuivat opettajiksi Sortavalan seminaarissa ennen ensimmäistä maailmansotaa. Samaisesta Kivijärven kylästä on lähtöisin myös neuvostokarjalainen kirjailija Nikolai Jaakkola (kuollut 1967), Pirttijärvi-eepoksen tekijä.

Kirjassa on kolme hyvää karttapiirrosta selityksineen: s. 24—25 Hietajärvestä ja Kuivajärvestä, s. 187 Vuokinsalmesta ja s. 218—219 Kivijärvestä. (Koko tätä rajaseutua kuvaavan karttapiirroksen Virtaranta on julkaissut aiemmin SUST 145:ssä s. 256.) Minkään Virtarannan kuvaaman vienalaiskylän asutus ei liene 1700-lukua varhaisempaa. Kivijärven asutuksen iästä ei näytä olevan tarkkaa tietoa, mutta ainakin Saarijärven asutus tuntuu olevan jo 1700-luvun alkupuolelta. Mainitsen tässä, että vuodelta 1650 olevassa Claes Claessonin Kainuun yleiskartassa, jossa näkyy reunaan myös Vie-

nasta, ei ole merkitty asutusta Kivijärven, Kuivajärven, Hietajärven, Vuokinsalmen eikä Lytän seutuville, mutta Akonlahdesa näkyy olleen jo ainakin kuusi taloa ja Miinoassa pari.

Karjalan kielen näytekokoomaksi Polku sammui -teosta ei ole tarkoitettu, vaikka murresitaatteja viliseekin vähän väliä. Mutta lukija huomaa lisäksi, että Virtaranta käyttää usein suomennettua karjalaa. Jokunen esimerkki tästä (kursivoimmin minun): Annilla oli *kerallaan* vettä — — (s. 141), Kerran se *suuttui äidin* (Marppa Ahtosen) *päälle* ja — — (s. 152), Siitä lähtien tervan *vientä* muuttui Kajaanin (s. 159), Perheen *eläntäkohtaa* ruvettiin nimittämään Saavinrannaksi — — (s. 211). Enemmän tällaisia litteroivia Virtarantoja, niin he kansanomaistavat suomen kieltä siinä kuin joku Haanpää tai Päätalokin!

Polku sammui -teos on myös melkoinen nimistölähde. Kirjan lopussa oleva puhutelmimiluettelo sisältää 123 karjalaista miehennimeä ja 48 naisennimeä sekä näitä vastaavat venäläiset nimimuodot, jotka tekijä on saanut prof. Igor Vahrokselta. Koska paikannimistöönkin aina sisältyy runsaasti henkilönnimiä ja koska Virtaranta selvittelee seikkaperäisesti kuvaamiensa kylien sukhistorioita, löytyy teoksesta varmasti selitys esim. monelle Kuhmon Rimmin sekä Suomussalmen Kuivajärven ja Hietajärven seudun paikannimelle. Niinpä Ylivuokin talonnimi *Malahvia* (murt. *malahvie*) saattaa juontua rajan takana 1800-luvun alussa eläneestä Marttiin Malahviesta, Iivo Marttisen isoisästä (josta ks. s. 229). Lisäksi kirjan karttaselityksiin sisältyy parisataa paikannimeä, ja myös tekstisivuilla niitä on saadottain.

Polku sammui -teos on monipuolinen ja tarkka kuvaus kahdeksan murre- ja perinnerajalla ja kahden valtion alueella olevan kylän ihmisistä ja elämästä. Yksistään jo tämän vuoksi voi ennustaa kirjalle pitkää käyttöikä. Virtarannan periaate on ollut: mieluummin pienikin tiedonmuru kirjaan kuin unohtumaan. Tässä

hän ehkä joskus liioitteleekin. Esim. s. 42—43 julkaistu Lauri Lounelan kirje on tässä kirjassa mielestäni turha (nimi Loukko tulkittu vielä virheellisesti Lonkaksi), mutta tällaiset seikat ovat tietenkin makuasioita. Samalla kun tekijää on syytä on-

nitella ja kiittää hyvästä kirjasta, voimme toivoa, että Virtaranta on nyt kirjoittanut itsensä vapaaksi Rimmin, Kuivajärven ja Hietajärven vaiheista ja voi siirtyä väljemmille Karjalan ja karjalan kielen alueille.

Alpo Räisänen